

DAVID MANDIĆ

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Odjel za humanističke znanosti

Odsjek za kroatistiku

I. M. Ronjgova 1, HR-52100 Pula

davidmandic@hotmail.com

NAGLASAK IMENICA U PREMANTURSKIM GOVORIMA

U članku se opisuje naglasak imenica u premanturskim govorima s obzirom na tri naglasne paradigme (A, B i C) naslijeđene iz općeslavenskoga. Da bi opis bio jasniji, navode se glavne značajke naglasnoga sustava tih govora te se opisuju glavne promjene koje su djelovale u njihovu povijesnom razvoju. U glavnom se dijelu teksta analiziraju primjeri zabilježeni u starijim radovima te se dopunjuju i uspoređuju sa suvremenim podacima dobivenima terenskim istraživanjem. Rezultat je detaljniji opis naglasnoga sustava imenicâ u toj podskupini JZ istarskih govora koji će, uz ostalo, pripomoći točnijemu utvrđivanju njihova odnosa prema ostatku dijalekta, ali i prema drugim blisko srodnim hrv. dijalektima.

1. Uvod

Premanturski govori čine zasebnu skupinu unutar jugozapadnoga istarskog dijalekta, a od ostalih se JZ istarskih govora razlikuju nizom obilježja, od kojih su neka veoma stara postanja.¹

¹ Govori JZ istarskog dijalekta doneseni su u Istru tijekom seoba u 16. i 17. stoljeću iz Dalmacije. Premanturski se govori govore u selima Premantura, Banjole, Vinkuran, Vintijan i Valdebek južno od Pule, danas su ozbiljno ugroženi i njima se služi mali broj uglavnom starijih ljudi. Njihove su posebnosti u odnosu na ostatak JZ istarskoga: čuvanje opreke *č* : *t*' (potonje je palatalni okluziv); *h* > *ø*; **dj* > *d̥*; *čr* > *cr*; *jt*, *jd* > *t*, *d̥*; čuvanje glasa *v* u okolini *C_r*; zamjenica *kojī* s uopćenom osnovom *koj-*; krnji infinitiv i gl. prilog sadašnji; dli. mn. *-in*, *-an*; g. mn. ž. *-a*; čuvanje opreke *-oga* : *-ega* itd.; prijedlozi/prefiksi *s* i *iz* nisu stopljeni; naglasak se povlači i sa zatvorene kratke ultime; krte se sve nenaglašene duljine i naglašeni otvoreni zadnji slogovi, donekle se čuva preskakanje naglasaka na prednaglasnice. Iz toga proizlazi da se premanturski govori u bitnom znatno razlikuju od ostalih JZ istarskih (premda neka od navedenih obilježja dijele s govorima obližnjih mjesta; v. Mandić 2012. Glavne su pak poveznice premanturskoga

Čitav je dijalekt slabo istražen,³ a danas se ubrzano mijenja te se u govoru pripadnikâ mlađih generacija sve rjeđe, ako i uopće, čuju tradicionalna obilježja poput starijih nastavaka množinskih padeža. Promjenama je osobito zahvaćen naglasni sustav pa je u mnogim sredinama zabilježeno gubljenje naglasnih alternacija u fleksijskim paradigmatima promjenjivih riječi, čak i kod starijih govornika, a sve je češći i prelazak s tonskoga naglasna na ekspiratorni.

U starijoj literaturi najviše se podataka o naglasku imenica u premanturskim govorima može naći u radu R. Boškovića (1978b). Bošković navodi i brojne primjere množinskih padežnih oblika iz tih govora (doduše, on je pritom bio usredotočen na njihova morfološka, a ne naglasna obilježja), što je važno jer u tih se oblika susreću, ili bar očekuju, razne naglasne alternacije. Ovdje će se ta građa analizirati te dopuniti i usporediti s podacima dobivenima terenskim istraživanjem (2012. godine).

2. Morfološke i prozodijske značajke

Imenice u premanturskim govorima imaju sljedeća morfološka obilježja :

	jednina			množina				
	a-vrsta	e-vrsta	i-vrsta	a-vrsta	e-vrsta	i-vrsta		
N	-∅	-o/e	-a (-e)	-∅	-i	-a	-e	-i
G	-a	-ē ³	-i	-i	-ī	-ā (-∅)	-ī	-ī
DL	-u	-i	-i	-i	-īn	-an	-īn	-īn
A	-∅ (-a)	-o/e	-u	-∅	-e	-a	-e	-i
I	-on/en	-ōn	-ōn ⁴	-īn	-īn	-an	-īn	-īn

Nastavci u akuzativu jednine⁶ m. roda ovise o kategoriji živosti, kao i u većini ostalih hrv. govora;⁷ u I m/sr. i NA sr. čuva se opreka po palatalnosti;⁸

s ostatkom JZ istarskoga tek ikavizam, štakavizam i prelazak *l# > a* te neke naglasne pojave, što ti govori dijele i s mnogim drugim zapadnim hrvatskim govorima. Među samim premanturskim govorima nema bitnih razlika te se oni zapravo mogu smatrati jednim govorom.

³ Istraživali su ga ili o njemu pisali, uz ostale, J. Ribarić (1940), M. Maček (1930), R. Bošković (1978a i b), P. Ivić (1956), M. Hraste (1964), L. Pliško (2000, 2003, 2006, 2007, 2008, 2010), J. Lisac (2003, 2009) i D. Mandić (2009, 2012, 2013/u tisku) te L. Pliško i D. Mandić (2007, 2009, 2011).

⁴ O dužini u otvorenoj ultimi v. dalje.

⁵ Ovaj nastavak izaziva jotaciju.

⁶ Dalje radi kratkoće padeže u jednini označavamo velikim slovom (npr. N), a u množini malim (npr. n.). Rodovi se označavaju kao m., ž. i sr.

⁷ Točnije, u imenica što znače osobu ili životinju nastavak je *-a (=G)*, inače je *-∅ (=N)*.

⁸ U imenica čija osnova završava glasom *c* potvrđen je nepalatalni nastavak u I, npr. *ōcon*.

nastavak *-e* u N e-vrste susreće se u muških imena tipa *Tōne*; u g. imenica *lito* umjesto *-ī* ima nastavak *-ā* (*līta*), a Bošković (1978b: 298) navodi i primjer *ušiju* (Pr, Vk⁹);¹⁰ nulti je nastavak u g. uobičajen u imenicâ e-vrste sa suglasničkom skupinom na kraju osnove: *grabâl*, *sestâr* (uz *grâbļa*, *sestrâ*). Dativ i lokativ morfološki su potpuno izjednačeni (tako je i u ostalih vrsta riječi) te se sinkronijski mogu smatrati jednim padežnim oblikom.¹¹ Vokativ je sasvim rijedak: *Osīpe* (N *Ōsip*, Josip); i često se od N razlikuje samo naglaskom: *Īve* (N *Īve*), *dīca* (N *dīca*).

Naglasni se pak sustav tih govora odlikuje sljedećim pojavama:

1. neoakut je prešao u silazni ton¹²
2. predsonantskim duljenjem nastao je silazni naglasak¹³
3. pokraćene su nenaglašene dužine¹⁴
4. povlačenje naglasaka s kratke ultime uz duljenje¹⁵ – rezultat je akut¹⁶ – završni se naglasak čuva pred zanaglasnicama¹⁷

⁹ Sela iz kojih dolaze navedeni primjeri, gdje je to bitno, navodit će se skraćeno: Premantura (Pr), Banjole (Ba), Vintijan (Vt), Vinkuran (Vk), Valdebek (Vd). Pisanje primjerâ preuzetih iz starije literature te naglasni znaci prilagodit će se uzusima ovoga članka.

¹⁰ Bošković (1978b: 302) navodi i neke imenice m. roda s nastavkom *-ā* u g.: *grija* (grieh), *čřva* (uz *crvī*), *dūba* (hrast, uz *dubī*), *brīga* (brijeg), *vřva* (vrh), sve za Pr.

¹¹ Doduše, u nekih riječi postoje duži i kraći oblici, npr. *svākumu/svākon*, no čini se da je riječ tek o inačicama s time da se duže pojavljuju kada riječ stoji samostalno, dok su u atributivnom položaju isključivo kratke. Slična je raspodjela i oblikâ dli. *dvīn/dvīman* i sl., iako tu nije riječ o strogom pravilu.

¹² Riječ je o neoakutu naslijeđenom iz općeslavenskoga (npr. u arhaičnim govorima *ključ*, *sūša*, G *vodē*, g. *ovāc*, *pedesēt*, prez. *pītā*, *letī*) te onom što je nastao ranim stezanjima (npr. *stāti* < *stojāti) i povlačenjem u infinitivima i *l*-participima gl. tipa *tūtī*, *tūkla* te u gl. pril. sadašnjem tipa *ležētī*. U premanturskim govorima ti oblici glase *ključ*, *sūša*, *vodē/vodē*, *ovāc*, *pedesēt*, *pīta*, *leī/letī*, *stār*, *tūt*, *tūkla*; *ležētī*. Isti je razvoj i u ostatku JZ istarskoga.

¹³ To je duljenje ograničeno na unutrašnjost riječi, osim ispred glasa *j*. Ipak, zbog analognih ujednačavanja primjeri duljenja ultime pred *j* danas se uglavnom svode na imperative tipa *dāj*, gram. nastavke npr. *mojōj* i sl.

¹⁴ U ostatku JZ istarskoga dijalekta prednaglasne se dužine obično dobro čuvaju.

¹⁵ U većini JZ istarskih govora naglasak je povučen samo s otvorene ultime (Mandić 2009).

¹⁶ S fonetskoga gledišta, riječ je o visokom ravnom tonu, iako se ponekad čuje i kao jednosložni uzlazni ton. Bošković (1978b), naravno, bilježi taj naglasak znakom ´, no veli (: 301) i da govor Premanture čuva i "tragove od ` akcenta", te navodi nešto primjerâ (*jedan*, *vretenon* itd.). U novijim istraživanjima takvi primjeri nisu posvjedočeni ni u jednom od pet selâ, a ne spominje ih ni Hraste (1964).

¹⁷ To je, unutar JZ istarskoga, tipično za premanturske govore, no nije riječ o općem pravilu – naime, nepovučeni se naglasak obično čuva u zamjenica, priloga te u imperativu glagola, inače ne (*komū si rēka*, *kakō si*, *dobrō je*, *donesī mi*).

5. kraćenje u (naglašenoj) otvorenoj ultimi¹⁸ – izostaje pred zanaglasnicama¹⁹.

Iz takvoga razvoja proizlazi da su u premanturskim govorima dužine na fonetskoj razini mnogo manje zastupljene nego u drugim JZ istarskim govorima (dužinske se opreke ostvaruju samo u naglašenom slogu), akut je ograničen na penultimu, a dugi silazni naglasak ne može biti u otvorenoj ultimi prozodijske riječi.

3. Naglasak imenicâ u premanturskim govorima

Naglasak imenicâ, kao i ostalih promjenjivih riječi, promatra se i analizira u kontekstu triju naglasnih paradigmi naslijeđenih iz općeslavenskoga. Svaka se promjenjiva riječ može svrstati u jednu od tih paradigmi ovisno o ponašanju naglaska u fleksiji.²⁰

3.1. Naglasna paradigma A

N. p. *a* sadržavala je riječi s nepomičnim naglaskom na osnovi.²¹ Zbog kasnijih je promjena u premanturskim govorima stanje složenije. Imenice n. p. *A* mogu se svrstati u sljedeće podtipove:

1. tip s nepomičnim i nepromjenjivim naglaskom na osnovi: *vîtar, vîtra, g. vîtri; mîsto, mîsta, g. mîsti; mäter, mätere; sûša, sûše; vesêle, vesêla*²²;

¹⁸ Tako je i u govorima okolnih mjesta (Mandić 2012), a ista težnja postoji i drugdje u JZ istarskom. Ipak, u sjevernijim je govorima to kraćenje nedosljedno (uglavnom samo poslije zanaglasne dužine) i uglavnom tek djelomično te glasovi u tim slogovima zapravo ostaju poludugi.

¹⁹ Npr. *nôga me bolî*, ali *bolî me nôga*. Krate se svi završni dugi samoglasnici, pa i u jedno-složicama (*dvâ*), tamo gdje je nestalo *h* (*strâ*) i gdje je *lh* > *a* i stezanje (*kotâ, sô, postô*) itd.

²⁰ Koncept naglasne paradigme, revolucionaran u slavenskoj akcentologiji, potječe od norveškoga jezikoslovca Ch. Stanga (1957) te je dobro poznat u inozemnim slavističkim krugovima. Premda uvelike olakšava shvaćanje i povezivanje naglasnih pojava u raznim slavenskim govorima, u hrvatskoj se je akcentologiji i dijalektologiji pojavio tek nedavno. Osl. se naglasne paradigme ovdje označavaju malim slovima (*a, b* i *c*), a njihovi suvretni odrazi velikim slovima (*A, B* i *C*). O osl. naglasnim paradigmama i slavenskoj akcentuaciji uopće v. Stang 1957, Дыбо 2000 i Kapović 2013 (u tisku).

²¹ To je u osl. bio stari akut (npr. **jâma*) ili kratki nepomični naglasak (**narôdъ*), rjeđe neoakut – dugi (**sûša*) ili kratki (**kôža*). Kratki neoakut i kratki nepomični naglasak možda su bili fonetski jednaki. U imenicâ sa starim akutom u zadnjem slogu osnove akut je u *g.* prelazio u tzv. neocirkumfleks (**jâmъ, *lôpâtъ*).

²² Imenice s nastavkom *-*je* tu pripadaju n. p. *A*: *vesêle, polivêne* (pomije), *cvîte, lište, pridvôrje* (Pr); *pokopâne* (pokop, Vt). U primjerima u kojih bi se očekivala n. p. *B* silazni je naglasak vjerojatno odraz neoakuta što se je proširio iz izvedenica od osnova n. p. *b*, usp. npr. *grôzje* (prema n. *grôzdi*) i sl.

2. tip s neocirkumfleksom u g.: *kùta, kùte, g. kùta; kòža, g. kòža; divojčina* (djevojka), g. *divojčina; lito, lita* (godina);²³
3. tip s povučeni naglaskom u g. (samo u dvosložnih osnova): *livàda, g. livada; mošika, g. mòtika; nedila, g. nèdila*;²⁴
4. tip s analogijskim završnim naglaskom u g.: *bàčva, g. bačâv* (uz *báčva*); *máčka, g. mačâk*;²⁵
5. tip s alternacijom kvantitete (uslijed predsonantskoga duljenja): *krâj, krāja; stàrac, stârca; opânak, n. opânki; divôjka, g. divòjak*;²⁶
6. tip s alternacijom mjesta naglasaka (uslijed povlačenja naglasaka s kratke ultime): *čòvik, čovika, d. čovikin; gospòdin, gospodina; nârod, naròda; pòtok, potòka; dîte, ditèta*.²⁷

Jednosložne imenice m. roda i u L imaju odraz naglasaka na osnovi: *na krāju, dîmu*; te tu nije posvjedočen odraz završnoga naglasaka.²⁸ Zabilježeni su primjeri V *mâmo* i *tât'o* (N *mâter, ôtac/tât'a*), gdje je dugi naglasak zacijelo ekspresivne prirode (a možda potječe iz riječi n. p. B i C s dužinom u osnovi). Ostali zabilježeni primjeri V imaju nepromijenjen naglasak: *Osipe* (N *Ôsip, G Osipa, Pr*), *gospodine* (u obraćanju svećeniku, Vt), *predide* (pradjed, danas služi i kao N, Vt).

3.2. Naglasna paradigma B

N. p. *b* pripadale su imenice s naglaskom na zadnjem slogu osnove u jednim oblicima i na prvom zaosnovnom slogu u drugim oblicima.²⁹ Naglasak

²³ Neocirkumfleks u g. je osl. podrijetla i susreće se posvuda u zap. Jslav., pred nastavcima *-ø* i *-ã*.

²⁴ Riječ je o ranom povlačenju naglasaka s neocirkumfleksnoga sloga: g. **neděljъ > *nèdělъjъ*. Ta je pojava česta u štokavskom i južnočakavskom, što nam također nešto govori o prvotnom smještaju premanturskoga govora.

²⁵ To je naglasak po uzoru na imenice n. p. B (npr. *sestâr*) i C (npr. *igâl, ovâc*). Potvrđen je samo u imenica e-vrste s nulnim nastavkom u g. Ima i primjerâ s očekivanim naglaskom n. p. A: *lòkav, crîpañ, krùšak* itd.

²⁶ Kao i u većini ostalih čak. i štok. govora, dužina se pojavljuje tamo gdje slog završava sonantom (*di.vòj.ka*), a gdje je slog otvoren čuva se kraćina (*di.vò.jak*), te raspodjela dužinâ i kraćinâ tu ne ovisi izravno o gramatičkom obliku, već o slogovnoj strukturi pojedinih oblika.

²⁷ Ranije su se ti primjeri razlikovali po kvantiteti u prvom slogu (npr. *potòk, potòka* : *nâròd, nâròda*), no uslijed kraćenja prednaglasne dužine i kanovačkoga duljenja to je iščezlo. U riječi *dîte* postojala je i prije kvantitativna alternacija (usp. štok. *dijète* : *djèteta*), nastala kraćenjem ispred dviju mora u osl. (Kapović 2013/u tisku).

²⁸ Usp. stand. hrv. *krāju, dîmu* i sl. V. i Kapović 2010.

²⁹ U osl. naglasak na osnovi bio je neoakut (**kljũčъ, *kõnjъ*), a na nastavku ili stari akut (d. **ženãmъ*) ili kratki naglasak čija se obilježja ne mogu sa sigurnošću rekonstruirati (možda je bio jednak kratkomu neoakutu, **selò, G *selã, d. *selómъ*).

na osnovi bio je u NA imenicâ m. roda (*kljũčь), na imenicâ sr. roda (*sèla), l. i i. imenicâ m. i sr. roda (*kljũčihъ, *sèlèhъ; *kljũči, *sèly) te u g. svih rodova (*kljũčь, *sèlъ, *trãvъ).³⁰ U premanturskim se govorima naglasak na osnovi čuva u NA m. roda (*kljũč, kòň*) i u g. imenicâ s nultim nastavkom (*sestâr*). U na. sr. roda proširio se odraz završnoga naglasaka (*sèla*). U g. s novim nastavkom *-ã* naglasak je na nastavku (*ženã, svit'ã* < *ženã, *svit'ã). U g. s nastavkom *-ĩ* i u dli. s novim nastavkom *-ĩn* potvrđen je i naglasak na osnovi i na nastavku (v. dalje).

Zbog povlačenja naglasaka s kratke ultime i pojave akuta te kraćenja dugoga naglasaka u otvorenoj ultimi, naglasne su alternacije u n. p. B u premanturskim govorima složenije nego što su bile. Stanje je kako slijedi:

1. U NA m. roda naglasak je na osnovi. To mogu biti oba silazna naglasaka (odrazi osl. neoakuta): *snòp, pùt*; i akut (u višesložnim riječima s kraćinom): *òtac, udòvac* (od *otãc* itd.). Dugi naglasak u otvorenoj ultimi u izgovoru se krati: *vò, kotã, postò* (cipela);³¹
2. U g. e-vrste s nultim nastavkom naglasak je, naravno, na osnovi: *sestâr*;
3. U G, I i g. e-vrste naglasak je na nastavku (u otvorenoj ultimi skraćen):
G *sestrè, ženè*; I *sestrôn, ženôn*; g. *ženã*;
4. U ostalim oblicima izuzev g. i dli. a-vrste naglasak je akut na osnovi, koji je nastao povlačenjem s kratke ultime: *snòpa, dàžda, pùta* itd.; *sèlo, vretèno; sèstra* itd.
5. Rijetke imenice za koje je posvjedočen vokativ, u tom padežu imaju čelni naglasak: N *Tòne*, G *Tonè*, V *Tòne*.

U g. a-vrste mjesto naglasaka, čini se, ovisi o dužini samoglasnika u osnovi. Uobičajeni je nastavak tu *-ĩ*, iako Bošković (1978b: 302) navodi i nešto primjerâ s nastavkom *-ã*. Imenice s kratkim osnovnim samoglasnikom imaju naglasak na osnovi: *kòni, pòpi, čèli, sèli*; što podsjeća na odraz osl. neoakuta u starim oblicima l. i i. Imenice s dugim samoglasnikom u osnovi pretežno su pak naglašene na nastavku u g.: *kljũči, vincì, gñizdì*.

³⁰ To se odnosi samo na sklonidbene razrede od kojih su nastale suvremene e-vrsta i a-vrsta. I-vrsta je pak ovdje zanemarena jer danas u njoj nema imenica n. p. B (prešle su u a-vrstu: *pùt, pùta* < *pòtъ, *pòti i sl.). Također, naglasak je na osnovi bio i u vokativu, ali to je bio čelni naglasak (npr. V *gòspodarju, *sèstro; v. *sèstry), što je inače odlika n. p. c. Danas su takvi primjeri u premanturskom iznimno rijetki (v. dalje).

³¹ Dužina tu potječe od stezanja nakon promjene završnoga l u a. Pred zanaglasnicama se čuva: *vò je, kotã je* i sl.

U Boškovićevu (1978b: 302–305) materijalu nalaze se sljedeći izuzeci: *kosci*³² (Pr), *grozđi* (Pr, Vt; ali Vd *grôzđi*, s neočekivanom duljinom; n. *grôzđi*) te *pûti* (Vk; ali Pr, Vd, Vt *puti*), *prûti*, *dûbi* (Vd; ali Pr *pruti*; Pr, Vt, Ba *dubi*) i *dvôri*³³ (Vk). Zanimljivo je da u primjeru g. *tělci* (Vt) nema predsonantskoga duljenja. Zabilježeno je i nešto primjerâ s nastavkom -*ā*, sve u Premanturi: *vřva* (vrh; N *vřv*, n. *vřvi*), *grîja* (grieh; uz *grîji*; n. *grîi*), *dûba* (hrast; uz *dubi*; n. *dûbi*), svi s dugim silaznim naglaskom na osnovi.

Podudarna je i situacija u dli. a-vrste. Ako je u osnovi kračina, naglasak je na osnovi: *sělin*, *vôlin*, *grěbin* (grob), *pôpin*, *tělcin* (predsonantsko duljenje). Ako je pak u osnovi dužina, naglasak je na nastavku: *ključin*, *dvorin*, *mijurin* (mjehur), *krilin*, *jajin*. U Boškovića (1978b: 304–305) i za to ima izuzetaka: *vrvin* (N *vřv*, ne piše odakle) te *dûbin* (N *dûb*, Vd); a i u suvremenih je govornika zabilježen primjer i. *zidarin* (Vt).³⁴ Usto je zanimljivo da Bošković (: 304) navodi niz primjerâ s kratkim (a nepovučenim) naglaskom u dli.: *putin*, *ražin*, *glistin* (Pr); *mijurin* (Vd); *dubin*, *ključin*, *krilin*, *jajin* (Ba). Za Vk i Vt navodi samo primjere s dugim naglaskom, za Ba samo s kratkim. Izgovor s kračinom zabilježen je i u suvremenih govornika, s time da su u Ba dobiveni i primjeri s dužinom (*ključin*, *jajin*).

Dakle, u konačnici bi se o imenicama n. p. B u premanturskim govorima moglo reći sljedeće. U imenicâ a-vrste ponašanje naglaska ovisi o izvornoj dužini samoglasnika u osnovi te postoje dva osnovna tipa:

1. N *kôñ*, G *kôña*; n. *kôñi*, g. *kôñi*, dli. *kôñin*
N *sělo*, G *sěla*, n. *sěla*, g. *sěli*, dli. *sělin*
2. N *pût*, G *pûta*; n. *pûti*, g. *puti*, dli. *putin/putin*
N *krîlo*, G *krîla*; n. *krîla*, g. *krîli*, dli. *krilin/krilin*

Kako se vidi, opreka u kvantiteti samoglasnika u osnovi očituje se samo u N(A) m. roda (*kôñ* : *pût*), a inače je zbog kanovačkoga duljenja i kraćenja prednaglasnih dužina nestala. U imenica sr. roda danas takve opreke uopće nema, već joj je jedini trag položaj naglaska u g. i dli.

Zbog nultoga nastavka, N(A) m. roda ima specifičnu slogovnu strukturu,

³² Moguće je da je tu bila uvedena dužina analogijom prema imenicama sa sonantom u osnovi (usp. štok. *kôsac* uz *kòsac*, prema *lónac* i sl., a to prema *lónca* itd.), što se u premanturskom zbog kanovačkoga duljenja u N *kôsac* itd. danas ne vidi. Na sličan način, na ranije uvedene dužine u osnovu upućuje i završni naglasak u g. *deblî* (Pr) i *stablî* (Pr, Vt).

³³ Izvorno kratko **dvôrǣ*, **dvorâ*, ali u mnogim hrv. govorima danas potvrđeno s dužinom (Kapović 2013/u tisku).

³⁴ Prema Boškovićevu (: 304) *ovčarin* (Pr) i sl. Boškovićevi (*ibid.*) primjeri *Mrčâncin* (osoba iz Marčâne, Vt) i *vřšnâkin* (Pr) mogli bi pripadati i n. p. A (prvi ima predsonantsko duljenje, a potonji nije izvorna dijalekatska riječ) te bi im N glasio **Mrčânac* i **vřšnâk*, a n. **Mrčânci* i **vřšnâki*.

što se odrazilo i na naglasak toga oblika. Uz već navedene dvije, postoje i sljedeće mogućnosti:

1. *svīdok*, *svīdōka*, g. *svīdōki* – u N povučen naglasak s kratke ultime;
2. *tēlac*, *tēlca*, g. *tēlci* – u N povučen naglasak s kratke ultime s nepostojećim *a*;
3. *postò*, *postōla*, g. *postōli* – u N dužina od stezanja (očituje se samo pred zanaglasnicom);
4. *kotã*, *kōtla*, g. *kōtli* – u N dužina od stezanja i nepostojano *a*.

Osim N (i A), ostali oblici tih riječi imaju isti naglasak kao *kòñ* (ili *sēlo*). Naravno, ako je samoglasnik u osnovi izvorno bio dug, naglasak g. i dli. će biti kao u primjeru *pūt* (i *krīlo*), npr. *vīnac*, *vīnca*, g. *vīncì*. U imenicâ tipa *mijūr* ultima je duga i naglasak se ne povlači; stoga se one ni po čemu ne razlikuju od odgovarajućih jednosložnih imenica, tj. *mijūr*, *mijūra*, g. *mijurì*, kao i *pūt*, *pūta*, g. *putì*.

Zanimljiv je, međutim, naziv za muškoga roditelja, koji je u suvremenom govoru zabilježen kao *òtac*, A *òca*, I *òcon* (Vt) i *òtac*, GA *òca*, D *òcu*, I *òcon*, n. *òci* (uz *òtac* x2, Pr). Ako primjeri *òtac*, *òca* itd. nisu rezultat utjecaja gradskoga govora, mogla bi biti riječ o ostacima starijega obrasca n. p. A *òtac*, *òca* (od *otac*, *òca* < *otъcъ, *òtъca < *otъcъ, *otъca).³⁵

Kako se vidi iz primjera *ògañ*, *ògña*, dli. *ògñin* (Pr), u tom je tipu riječi po-općen naglasak NA te one sada pripadaju n. p. A (izvorno je to bila i-osnova n. p. b, *ògnъ, *ogni).

U imenicâ e-vrste samo je jedan tip – onaj s odrazom završnoga naglasaka u svim oblicima. To je silazni nastavačni naglasak u G (*ženě*, *sestrě*, *brazdě*), I (*ženôn*, *sestrôn*, *brazdôn*) i g. (*ženã*, *zvīzdã*, ali *sestâr!*), te u ostalim oblicima akut kao rezultat povlačenja (*žēna*, *sēstra*, *brãzda*, *zvīzda* itd.). Tek u vokativu je, ako taj oblik za danu riječ postoji, čelni naglasak (*Tône*, *Mâte*).

3.3. Naglasna paradigma C

N. p. c sadržavala je imenice s psl. lateralnom pomičnošću. To znači da su jedni oblici bili naglašeni na gramatičkom nastavku (rijetko na slogu ispred

³⁵ Bošković (1978b: 296) doduše bilježi samo *òtac* (Pr) i *òca* (Vd), no on se je tu bavio povlačenjem naglasaka te mu primjeri kao G *òca*, ako ih je i čuo u kojem od tih selã, nisu bili bitni.

njega), a drugi su imali čelni naglasak, koji preskače na prednaglasnice.³⁶ Čelni su naglasak imali oblici jednine o-osnova (danas a-vrsta) te n. i a. m. roda (N *vòzъ, *âje; G *vòza, *âja; D *vòzu, *âju; L *vòzč, *âji; I *vòzomъ, *âjemъ; n. *vòzi, a. *vòzy); D, A i na. a-osnova (e-vrsta) (D *zèmji, A *zèmjo, na. *zèmje) i NA, G, D i na. i-osnova (NA *kòstъ; G, D i na. *kòsti) te nom. i ak. dv. svih tih osnova (*vòza, *âji, *zèmji, *kòsti). Čelni je naglasak bio i u vokativnim oblicima (*bòže, *dûše). Ostali su pak oblici imali završni naglasak. U premanturskim je govorima odraz pomičnosti posvjedočen gotovo isključivo u jednosložnih osnova, a posebnost je tih govora u odnosu na ostatak JZ istarskoga dijalekta djelomično čuvanje preskakanja na prednaglasnice (*ù more, nà glavu*).

U premanturskim je govorima utvrđena sljedeća raspodjela čelnoga i završnoga naglaska po oblicima u imenicâ n. p. C:

1. U imenicâ e-vrste, čelni je naglasak u A (*rûku, nògu*) i na. (*rûke, nòge*), a drugdje je odraz završnoga naglaska (N *rûka, nòga*; G *rukè, nogè*; DL *rûki, nògi*; I *rukôn, nogôn*; g. *rukà, nogä*; dli. *rûkan, nògan*). Dativ je dakle preuzeo naglasak lokativa.
2. U imenicâ a-vrste m. roda čelni je naglasak u svim oblicima jednine osim DL riječi koje ne znače osobu ili životinju (N *zîd, sîn*; G *zîda, sîna*; A *zîd, sîna*; DL *sînu*; I *zîdon, sînon*) te u n. i a. (n. *zîdi, sîni*; a. *zîde, sîne*). U DL imenicâ što ne znače osobu ili životinju odraz je završnoga naglaska (*rědu, zîdu, grădu*). U jednosložnih imenicâ s kraćinom u osnovi, samoglasnik se u N (i A) dulji (*nôs, G nòsa; vòz, I vòzon; bròd, a. bròde*), a u DL je akut kao odraz završnoga naglaska ako imenica ne znači osobu ili životinju (*nòsu, vòzu*). U višesložnih osnova više nema tragova pomičnosti naglaska, čak ni u primjerima u kojih se inače oni češće susreću: L *mîsecu*. Za g. i dli. vidi dalje.
3. U imenicâ a-vrste sr. roda svi oblici jednine imaju čelni naglasak (NA *něbo, tîlo, mēso, îme*; G *něba, tîla, mēsa, îmena*; L *něbu, mēsu, rāmenu*; I *něbon, mēson, rāmenon*). Odraz završnoga naglaska u istraživanju je posvjedočen u NA *vrîme* (Ba, Pr), uz *vrîme* (Vt).³⁷ U na. čelni je naglasak istisnuo raniji naglasak na nastavku, pa i u ostataka starih n-osnova, u

³⁶ U osl. je naglasak na nastavku bio stari akut (i. *nogámi) ili naglasak nejasnih fonetskih svojstava (G *vodý, i. *zòbý). Nakon povlačenja sa slabih jerova, u nekim se oblicima razvio i neoakut (d. *zòbòmъ, g. *zòbъ). Čelni je naglasak cirkumfleks, koji može biti dug (N *zòbъ; A *ròkò) ili kratak (G *nòsa; A *vòdò). U jednosložnim oblicima nastalima gubljenjem jerova kratki je cirkumfleks u zapadnom južnoslavenskom produljen (NA *nòsъ, *mēdъ > *nôs, mēd*). Kad je pred riječju prednaglasnica, čelni se naglasak ostvaruje na njoj, to je tzv. preskakanje naglaska (*pòdъ ròkò).

³⁷ Dužina je u tom obliku starija, a u ostalim padežima vidi se odraz osl. kraćenjâ (v. Kapović 2013/u tisku).

kojih se on drugdje obično čuva: na. *ìmena, vrìmena, ràmena*. U nekih je imenica bilo obratno, tj. odraz završnoga naglasaka proširio se je iz množine na jedninu. Stoga one sada sinkronijski pripadaju n. p. B (NA *jãje*, prema na. *jãja*, g. *jajŕ* itd.). Za g. i dli. vidi dalje.

4. U imenicâ i-vrste čelni je naglasak u oblicima jednine (NA *nõt, têr*, G *nõtŕi, têri*), osim L imenicâ što znače neživo (*po nõtŕi, u pêtŕi*; ali *têri*) i I (*notôn, terôn*), te u na. množine (*kòsti, nõtŕi, têri*). D je posvjedočen samo za imenicu *têr (têri)*, no može se pretpostaviti da je svuda izjednačen s L, kao i u ostalih riječi. Nastavak I imenicâ i-vrste preuzet je iz e-vrste i tu je, kako je rečeno, završni naglasak (*krvłôn, sołôn, maštôn, norôn, terôn*, kao i *vodôn, stinôn* itd.).³⁸ U jednosložnim je oblicima imenicâ s kračinom samoglasnik i tu produljen (*nõt, têr, kòst*) te kasnije pokraćen gdje je zbog *l# > a* i stezanja otvoren slog (*sò < *sòl < *sòlŕ*). Za g. i dli. vidi dalje.

Kako se vidi, D i L su se u sve tri sklonidbene vrste i naglasno izjednačili, pa je u e-vrsti, i-vrsti te u imenicâ a-vrste m. roda što znače neživo (i biljku) prevladao završni naglasak ranije svojstven lokativu, dok je u ostalih imenica a-vrste čelni naglasak proširen iz dativa.³⁹

Vokativ je potvrđen samo za imenicu *dīca* (G *dicè, A dīcu*); te očekivano glasi *dīco* (ili *dīca*). Za neke se imenice koristi oblik N (npr. *šm mōj*), tj. on je tu preuzeo i funkciju vokativa.

Prežitci dvojine u imenicâ a-vrste i onih i-vrste jednaki su G (*šina, ũva, ràmena, nõtŕi, têri*), a u imenica e-vrste na. (*stīne, nōge*).

U g. e-vrste naglasak je na nastavku *-ã* (*glavã, stinã, kokošã*⁴⁰), a ako je nastavak nulti, na zadnjem slogu osnove (*ovãc*). U Boškovića (1978b: 298, 302) nalazimo sljedeće primjere: *ovãc* (Ba, Vt, Vd), *igãl* (Pr, Ba), *dasãk* (Pr); ali *òvac* (Pr), *igãl* (Vd) te *mètal* (Ba, Vt, Vk, Vd); a neki su od tih naglasnih likova dobiveni i od suvremenih govornika. Nije jasno kako treba tumačiti primjere s početnim naglaskom, jer završni je naglasak i u n. p. B, a zbog analogije čest je i u n. p. A (v. gore).⁴¹ U odnosu *òvce : òvac* vidi se alternacija kvantitete nastala

³⁸ Taj nastavak izaziva jotaciju, što je preostalo od starijega nastavka *-ju* (od osl. *-jŕj).

³⁹ Doduše, nastavak a-vrste glasi *-u*, a potječe iz starih u-osnova. Izvorni je nastavak bio *-ě/i i ti su oblici imali čelni naglasak (usp. npr. prilog *dòli < *dòlě*, izvorno L imenice *dòlŕ).

⁴⁰ Ta je imenica djelomice prešla u e-vrstu i jedina je višesložna osnova u koje je potvrđeno čuvanje pomičnosti naglasaka: NA *kòkoš*, G *kòkoši*, na. *kòkoše*, g. *kokošã*, dli. *kokòšan*. Ipak, već se u Boškovića (1978b: 296) nalazi i primjer *kokòše* (Vt).

⁴¹ Početni se naglasak očekuje u imenica čija je osnova u osl. završavala sugl. skupinom te nepostojano *a* u njima nije odraz poluglasa (npr. *dŕškã, g. *dŕskŕ), a završni u onih što su tu imale poluglas (*ovŕcã, g. *ovŕcŕ). Ipak, tu se može očekivati i dosta analogije (usp. i B *sestãr* od *sestrŕ), a i primjerã je premalo da bi se mogao izvesti čvrst zaključak. Primjer g. *mèta* (Pr, drugdje *mètal*) mogao bi upućivati i na to da ta riječ danas pripada n. p. A.

uslijed predsonantskoga duljenja.

U g. i dli. a-vrste čini se da naglasak, kao i u n. p. B, ovisi o kvantiteti samoglasnika u osnovi, premda tu ima dosta kolebanja, a primjerâ nema mnogo. U Boškovićevu se radu (1978b: 302–303) navode samo dva primjera g. s kračinom u osnovi, oba m. roda: *vòzi* (Pr) i *nòkti* (Vd); dok primjerâ s dužinom ima više: *grâdi*, *vûki*, *mrâvi* (Pr); *zêci* (Vd); *kvâsi* (Vt), s naglaskom na osnovi, ali *klasi*, *ludi*, *brigi*, *crvi*, *zubi* (Pr); *zidi*, *zubi* (Vt); *redi*, *vuki* (Vk); *zubi* (Ba), s naglaskom na kraju. Za Pr navodi i dva primjera s nastavkom *-ã briga* i *crva* (uz *brigi*, *crvi*), sa silaznim naglaskom na osnovi, kao i u n. p. B.⁴² Za dli. su pak svi primjeri s dužinom u osnovi: *ludin* (Pr, Vd); *zubin* (Vt); *ludin*, *zubin*, *redin*, *zidin* (Vk); *ludin*, *zubin* (Ba), sve s naglaskom na nastavku.⁴³ U materijalu dobivenom od suvremenih govornika imenice a-vrste s kračinom u osnovi odreda imaju naglasak na osnovi kroz cijelu množinu: g. *bròdi*, *rògi*, *nòkti*; dli. *bròdin*, *rògin*, *nòktin* (Ba), dok je u onih s dužinom potvrđen i početni i nastavačni naglasak u g. i dli.: g. *kûsi* (komad, n. *kûsi*), *mrâvi*, *zêci*, *dâni*; dli. *kûsin*, *mrâvin*, *dânin*; te g. *zubi*, *sinì*, *ludi*, *zidi* (uz *zidi*); dli. *zubin*, *sinin*, *crvin*, *ludin*, *zidin* (sve Ba). Mjesto naglasaka u g. i dli., očito, u svim se primjerima podudara. U višesložnih je osnova, kako je rečeno, nestalo pomičnosti, čak i u riječi u kojih je ona u mnogim govorima zabilježena: g. *mšeci* (Pr); dli. *râmenin* (Ba).

Za i-vrstu potvrđeni su množinski oblici imenicâ s kračinom u osnovi, gotovo sve s uopćenim čelnim naglaskom: g. *kòsti* (kosti, leđa), *nòri*, *tèri*, *ušì*, *òči*⁴⁴; dli. *kòstin*, *nòtin*, *tèrin*, *ušin*, *òčin/òčin* (Ba). Primjer *kòstin* (Vt) navodi i Bošković (1978b: 304), a spominje (: 298) i g. *ušju* (Pr, Vk). Za imenice s dužinom posvjedočen je tek primjer g. *stvâri*, no na temelju jednoga primjera teško je donijeti ikakav zaključak.

Za neke imenice nije jasno pripadaju li n. p. B ili C. U Boškovića (1978b: 297) nalazimo n. *zûbi*, što bi upućivalo da ta imenica pripada n. p. B, no od suvremenih je govornika dobiven lik *zûbi*, dakle n. p. C.⁴⁵ Također, sinkronijski se u n. p. B moraju svrstati i sva *pluralia tantum* sr. roda: *ûsta*, *vrâta*, *klîšta*; jer

⁴² Možda je tu riječ o analogiji prema neocirkumfleksu iz n. p. A, jer zabilježen je i u primjeru s kračinom: *vřv*, g. *vřva* (B). U imenica e-vrste taj je nastavak u n. p. C uvijek naglašen: *stinã*, *granã*, *dušã*, *nogã*, *ovcã* (uz *ovãc* i *òvac*).

⁴³ Kao i kod n. p. B, i ovdje je naglasak na nastavku negdje dug, a negdje kratak.

⁴⁴ Imenice *òko* i *ù(v)o* izvorno su s-osnove, a danas se u jd. sklanjaju prema a-vrsti. Oblici na *òči* i *ušì* potječu od posebnih dvojinskih oblika, kao i u drugim govorima. U mn. te su riječi ž. roda te se danas svrstavaju u i-vrstu.

⁴⁵ Bošković (*ibid.*) k tomu navodi i primjere n. *dûbi*, *přišti*, *cîpi*, *glîsti/glîsti*, koji tu, očito, pripadaju n. p. B. Od suvremenih je govornika dobiven i primjer *spûž*, *spûža* (puž, Pr), također n. p. B. Te se imenice, i niz drugih, u raznim slavenskim govorima kolebaju između n. p. B i C te se za neke od njih u osl. rekonstruirala posebna n. p. *d*, o čemu v. Дыбо 2000, Дыбо, Замятина, Николаев 1993 i Каровић 2010.

imenice sr. roda n. p. C u na. više nemaju odraz završnoga naglaska. Za te su riječi potvrđeni sljedeći oblici: g. *ustî* (Pr, Vt), dli. *ustî̃n* (Vt) i *ustî̃n* (Ba); g. *vrâti* (Pr, Ba, Vt), dli. *vrâtin* (Pr, Vt), *vrâtin/vratîn* (Ba), *vratîn* (Vk); *klišti* (Vd, Vk), *klištin* (Pr, Vt, Vk) i *klištin* (Ba).

S povijesnoga gledišta, raspodjela naglaska u g. i dli. imenicâ a-vrste n. p. B i C (a možda i i-vrste n. p. C) mogla bi se objasniti na sljedeći način. Silazni naglasak na osnovi u tim oblicima mogao bi potjecati iz n. p. *b*, od osl. neoakuta koji se je prvotno ostvarivao u l. i i. o-osnova, a u sr. rodu još i u na. (v. gore). Naglasak na nastavku mogao se je pak proširiti iz n. p. *c*, iz d., l. i i. o-osnova te još i g. i-osnova. U n. p. C ne treba, naravno, zanemariti ni mogućnost širenja čelnoga naglaska iz drugih oblika na one s izvorno završnim naglaskom.⁴⁶ Današnje je stanje, kako se vidi iz navedenih primjerâ, osnovni naglasak u imenicâ s kraćinom, a završni naglasak u mnogih imenicâ s dužinom u osnovi.

U premanturskim se govorima, kako je rečeno, djelomično čuva preskakanje čelnoga naglaska na prednaglasnicu u n. p. C.⁴⁷ Bošković (1978b: 299) navodi sljedeće primjere: *ù pet*, *ù grad* (Ba); *nâ brig*, *ù lad* (hlad, Vk); a Hraste (1964: 15) sljedeće: *iti* (baci) *se nâ glavu ù more*, *išla je pð vodu*, *diga se nâ noge*, *išla je nâ more*, *uzmî ga pðd ruku*, *drži ga zâ ruku*, *vũče ga zâ nos*, *išâ je iz doma*, *dôte nâ zimu*, *grêmo ù not*, *puštija je tovãre krðz not*, *ù zoru tu it' pð nje* (njih), *dð mora* te iz jedne pjesme *nâšla ga je pðd brigon* (obično *pod brigon*).⁴⁸ U suvremenih govornikâ ta je pojava iznimno rijetka. Posvjedočeni su primjeri: *ù ples*, *grên ù grad*, *stâla je nâ noge*, *nâ more*, *pâ je nâ nos*, *skočija je nâ glavu ù more*, *ùzeja ju je zâ ruku*, *iz mora*, ali i *iz môra* te samo *iz nðsa*, *pod brigon*, *za rûke* (Ba); *ù Poļe* (ime zaljeva), *se iti ù more*, *nâ more*, ali često i *u môre* i *na môre*, te samo u *grâd*, *na pêt*, *uz brîg*, *priko môra* (Pr).

⁴⁶ To bi objasnilo veću učestalost silaznoga naglaska na osnovi u g. i dli. imenicâ n. p. C, na koju upućuju navedeni primjeri, no da bi se donio konačan sud, treba proučiti veći broj primjerâ.

⁴⁷ To je pojava naslijeđena iz osl. Čelni se je naglasak ostvarivao na prvom slogu prozodijske riječi, koja je mogla uključivati i prednaglasnice, što se onda opaža kao “preskakanje” naglaska na prednaglasnicu: A *r̥q̥k̥q̥ – *p̥ðð̥r̥ r̥q̥k̥q̥ – *i̥ pod̥r̥ r̥q̥k̥q̥.

⁴⁸ Iako Hraste na istom mjestu veli da premanturski govori “dobro čuvaju staro praslavensko prenošenje akcenta na prijedlog”, ono se tu, kao i u mnogim drugim hrv. govorima, pojavljuje uglavnom kod riječi s jednosložnom osnovom. Također, mnogi se njegovi primjeri mogu shvatiti kao priložni izrazi ili frazemi, pa čuvanje starijega naglaska u njima ne mora značiti i da je ta pojava tu doista živa. Hraste usto navodi i primjere vezâ prijedlogâ sa zamjenicama s naglaskom na prijedlogu: *zâ me/te/se*, *nâ me/se*, *ù se*, *podâ se*, *zâ ñ*, *ù ñ*; što je, uz neke razlike, uobičajeno posvuda u Istri.

4. Primjedbe o suvremenom govoru

Iako se danas većina stanovnikâ premanturskih sela služi pulskim gradskim govorom, može se reći da ona nekolicina što još čuva izvorni idiom poprilično dobro njime vlada. Zanimare li se pojave koje su očigledno posljedica prebacivanja kodova (što je uglavnom rijetko kada u razgovoru sudjeluje nekoliko osoba koje znaju mjesni govor), o suvremenom se govoru može reći sljedeće.

Sustav triju “naglasaka” dobro se čuva, kao i alternacije tipa *doněsi* : *donešĩ* *mi*; *pět kokošã* : *kokošã je bĩlo* i sl. Poprilično se dobro čuvaju i sve dosad opisane pojave, uključujući i naglasne alternacije u riječi n. p. B i C, npr. G *Pulě*, A *Pũlu*, L *Pũli*; N *mũka* (brašno), G *mukě*, A *mũku* (gdje je inače u JZ istarskom danas mnogo običniji G *Pũle*, *mũke*); N *žěna*, G *ženě*, I *ženõn*, g. *ženã*, pa i višesložni G *slanině* (što je drugdje u JZ istarskom, čak i u mnogo vitalnijim govorima, danas posve rijetko); zatim N *võda*, G *vodě*, A *võdu*, L *võdi*; tako i *kũs zemļě*, A *zěmļu*; N *dĩca*, G *dicě*, A *dĩcu* (sjevernije obično N *dĩca*); N *stĩna*, G *stině*, A *stĩnu*, na. i 2/3/4 *stĩne*, g. *stinã*.

Ipak, zabilježeni su i primjeri neostvarivanja neocirkumfleksa u g. imenicâ n. p. A: *kobašica* (Pr), *krãva* (Ba); ali *besĩda* (Pr), *lĩta* (Pr, Ba); izostanak pomicanja neocirkumfleksa u g. imenicâ n. p. A: *srděla* (Pr), ali i *sĩdela* (Ba); čest je izostanak predsonantskoga duljenja u riječi tipa *čãj*, *krãj* (uz *krãj*) (Pr); katkada se čuje nepovučeni naglasak tipa *Medulĩn* (uz *Medũlin*) (Vt); a ima i nešto primjerâ gubljenja naglasnih alternacijâ u imenica n. p. B i C, npr. G *Mãte*, *ĩve*, *ĩãge*, ali ipak *Toně* (i I *Tonõn*) (Vt),⁴⁹ A *võdu* (ali i *võdu*) itd. Preskakanje naglasaka na prednaglasnice danas je veoma rijetko.

5. Zaključak

Na osnovi rezultatâ prethodne analize, može se reći da je u premanturskim govorima, kada je o naglašavanju imenica riječ, očuvano dosta od osl. starine. Jasno se razlikuju tri naglasne paradigme, a čuva se i većina izvornih alternacija. Inovacije se ponajprije očituju na fonološkoj razini, uslijed fonetskih nagl. promjenâ (kraćenje u nenaglašenom položaju, povlačenje naglasaka itd.), što međutim nije narušilo sustav naglasnih paradigmi. Novine u paradigmatskom sustavu pak, zanimare li se posve nove pojave, katkad su u vezi s morfološkim preustrojima (npr. uvođenje nastavka *-u* u L a-vrste), no ne uvijek. Uvođenje novih nastavaka u g. i dli. npr. nije dovelo do bitnih inovacija

⁴⁹ Međutim, treba naglasiti da to nije česta pojava i potvrđena je uglavnom u takvih osobnih imena. Bošković (1978b: 300) pak i za njih navodi očekivane likove: G *Šimě*, *Ivě* (Pr), *Staně* (Vk).

te se tu i dalje vide neke alternacije što su postojale i u starijim oblicima (npr. odraz neoakuta u n. p. B *pòpin, sèlin*). Najvažnije su promjene u sustavu n. p. težnja za naglašavanjem osnove u g. i dli. imenica s kraćinom, a nastavka u imenica s dužinom u osnovi u n. p. B i C a-vrste, te širenje čelnoga naglaska u raznim oblicima imenicâ n. p. C u kojima je prvobitno bio nastavačni naglasak i obratno. Potonje je dovelo do gubljenja pomičnosti naglaska u višesložnih osnova, što je pojava rasprostranjena i u mnogim drugim hrvatskim govori-ma. Zanimljivo je i čuvanje preskakanja čelnoga naglaska na prednaglasnice, što je u istarskim okvirima neobično, no u premanturskom se, premda u ve-oma maloj mjeri, još čuva.

Ovaj bi opis ponajprije trebao poslužiti kao dopuna postojećemu materi-jalu za rekonstrukciju ranijih hrvatskih i osl. naglasnih pojava i stanja, no ne samo to. On, naime, otvara i mogućnost usporedbe s analognim pojavama u ostalim JZ istarskim te drugim blisko srodnim hrv. govori-ma, što bi onda stvorilo jasniju sliku o njihovim stvarnim međusobnim odnosima, koji se ne zasnivaju tek na površinskoj sličnosti. To bi pak pomoglo točnijemu smješta-nju premanturskih, a i ostalih JZ istarskih govora, na hrvatskoj dijalektološkoj karti te utvrđivanju njihova prvotnog, predseobenog položaja.

Literatura

- БОШКОВИЋ, РАДОСАВ 1978а. О једној акценатској особини дијалеката западне и јужне Истре. *Одабрани чланци и расправе*. Титоград: ЦАНУ. Посебни радови 1, 231–254.
- БОШКОВИЋ, РАДОСАВ 1978b. Рефлекси група tj, dj, тђј, дђј, stj, zdj, skj, zgj, (sk^e, zg^e) у дијалектима јужне и југозападне Истре. *Одабрани чланци и расправе*. Титоград: ЦАНУ. Посебни радови 1, 293–349.
- ДЫБО, ВЛАДИМИР А. 2000. *Морфологизированные парадигматические акцентные системы. Типология и генезис. Том I*. Москва: Языки русской культуры.
- ДЫБО, ВЛАДИМИР А. – ГАЛИНА И. ЗАМЯТИНА – СЕРГЕЙ Л. НИКОЛАЕВ 1993. *Основы славянской акцентологии. Словарь. Непроизводные основы мужского рода*. Москва: Наука.
- НРАСТЕ, МАТЕ 1964. *Govori jugozapadne Istre*. Zagreb: JAZU.
- ИВИЋ, ПАВЛЕ 1956. *Дијалектологија српскохрватскога језика*. Нови Сад: Матица српска.
- КАРОВИЋ, МАТЕ 2010. Naglasak o-osnova muškoga roda u hrvatskom – povijesni razvoj. *Filologija* 54, 51–109.
- КАРОВИЋ, МАТЕ 2013. *Povijest hrvatske akcentuacije*. Zagreb: Matica hrvatska (u tisku).

- LANGSTON, KEITH 2006. *Čakavian Prosody*. Bloomington, Indiana: Slavica.
- LISAC, JOSIP 2003. Nastanak i razvoj jugozapadnoga istarskog dijalekta. *Nova Istra* 2, 195–198.
- LISAC, JOSIP 2009. *Hrvatska dijalektologija 2: Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- MAŁECKI, MIECZYŚLAW 1930. *Przeląd słowiańskich gwar Istrii*. Kraków: Polska akademja umiejętności.
- MAŁECKI, MIECZYŚLAW 2002. *Slavenski govori u Istri*. Rijeka: Hrvatsko filološko društvo.
- MANDIĆ, DAVID 2009. Akut u jugozapadnim istarskim govorima. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 15, 83–109.
- MANDIĆ, DAVID 2012. Stare izoglose južne Istre. *Annales: Series historia et sociologia* 22/2, 35–48.
- MANDIĆ, DAVID 2013. Naglasak *i*-glagolâ u govoru Banjolâ. *Zbornik s Danâ akcentologije* (od 10. do 12. ožujka 2011. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu) (u tisku).
- MANDIĆ, DAVID – LINA PLIŠKO 2009. Mjesni govor Kacane. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 35, 201–215.
- PLIŠKO, LINA 2000. *Govor Barbanštine*. Pula: Filozofski fakultet Pula.
- PLIŠKO, LINA 2003. Fonološki i morfonološki opis mjesnoga govora Krnice. *Čakavska rič* 1–2, 61–70.
- PLIŠKO, LINA 2006. Jezične značajke mjesnoga govora Orbanici. *Croatica et Slavica Iadertina* 2, 83–93.
- PLIŠKO, LINA 2007. Mjesni govor Hreljići – prilog poznavanju govora općine Marčana. *U službi jezika: Zbornik u čast Ivi Lukežić*, 123–135.
- PLIŠKO, LINA 2008. Mjesni govor naselja Peruški – prilog opisu govora Marčanštine. *Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani* 7, 739–751.
- PLIŠKO, LINA 2010. Novija istraživanja mjesnoga govora Ližnjana. *Filologija* 55, 105–115.
- PLIŠKO, LINA – DAVID MANDIĆ 2007. Dijalektološki povratak Marčani. *Čakavska rič* 2, 323–338.
- PLIŠKO, LINA – DAVID MANDIĆ 2011. *Govori općine Ližnjan*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- RIBARIĆ, JOSIP 1940. Razmještaj južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri. *Srpski dijalektološki zbornik* 9, 1–207.
- RIBARIĆ, JOSIP 2002. *O istarskim dijalektima: Razmještaj južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri s opisom vodičkog govora*. Pazin: Josip Turčinović d. o. o.
- STANG, CHRISTIAN 1957. *Slavonic Accentuation*. Oslo: Universitetsforlaget.

The Accentuation of Nouns in the Premantura Dialects

Summary

This paper offers a description of the nominal accentuation in the Premantura dialects with respect to the three accentual paradigms (A, B and C), inherited from Common Slavic. For the sake of clarity, the main accentual traits of these dialects have been listed and the prosodic changes carried through in their historical development have been described. In the central section, the material found in earlier works is analysed as well as supplemented with and compared to modern data obtained by fieldwork. The result is a more detailed description of the accent system of nouns in this subgroup of SW Istrian dialects, which will help determine their precise relation to the rest of the SW Istrian dialect group, as well as to other closely related Croatian dialects.

Ključne riječi: jugozapadni istarski dijalekt, premanturski govori, naglasak, naglasna paradigma, cirkumfleks, akut

Key words: Southwest Istrian dialects, Premantura dialects, accent(uation), accentual paradigm, circumflex, acute